

A-krimssamarbeidet

Sammen mot arbeidslivskriminalitet

Felles årsrapport 2024 for etatenes innsats mot arbeidslivskriminalitet

1	Styringsgruppens oppsummering av 2024	3
2	A-krimssamarbeidet	4
2.1	Generelt om a-krimssamarbeidet	4
2.2	Samarbeid og drift	5
2.3	Videreutvikling av a-krimssamarbeidet	6
3	Innsats i a-krimssamarbeidet	8
3.1	Formålet med kapittelet	8
3.2	Mål og føringer	9
3.3	Kunnskapsbygging	9
3.4	Felles nasjonal innsats	10
3.5	Innsats for å redusere handlingsrommet for arbeidslivskriminalitet	11
3.6	Oversikt utvalgte aktiviteter og resultater	17
4	Vurdering av brukereffekter	22
4.1	Formålet med kapittelet	22
4.2	Vurdering av brukereffekt på sentrale trusselaktører	22
4.3	Vurdering av brukereffekt på utenlandske arbeidstakere	24
4.4	Vurdering av brukereffekt på oppdragsgivere og forbrukere	25
5	Vurdering av samfunnseffekt	26
5.1	Formålet med kapittelet	26
5.2	Vurdering av tilstanden på arbeidslivskriminalitet	26
5.3	Vurdering av utvikling av arbeidslivskriminalitet	27

1 Styringsgruppens oppsummering av 2024

Det tverretatlige a-krimssamarbeidet har lagt bak seg et år med høy aktivitet og gode resultater, først og fremst gjennom samarbeidet i a-krimssentrene og lokale a-krimssamarbeid, men også gjennom øvrig samarbeid etatene imellom.

Hvorvidt arbeidslivskriminalitet er redusert, er utfordrende å vurdere. Arbeidslivskriminalitet er en kompleks kriminalitetsutfordring med bransjeoverskridende modus. Det brytes en rekke lover, og kriminaliteten utføres både i organisert form og av enkeltaktører. Utøvere som begår arbeidslivskriminalitet, er også knyttet til andre kriminalitetsformer. Kriminaliteten har blitt vanskeligere å avdekke, og det er utfordrende å vurdere utviklingen av omfanget. Spørreundersøkelse i næringslivet indikerer at det opplevde omfanget av arbeidslivskriminaliteten er redusert siden 2016, men at det har holdt seg stabilt i årene etter covid-19 pandemien. Arbeidslivskriminalitet er imidlertid et fenomen det kan være utfordrende å observere for næringslivet.

Hovedinnsatsen i a-krimssamarbeidet er rettet mot sentrale trusselaktører. Sammenlignet med fjoråret er det gjennomført noen færre tilsyn og avdekkingskontroller, men det er en økning i antall kontrollsaker opprettet av Nav. Flere av beløpene på avdekking og sanksjonering har økt. Det er fortsatt ønskelig at flere av etatenes anmeldelser fører frem til strafferettslig reaksjon. Videre er det gitt mye informasjon og veiledning til utenlandske arbeidstakere og oppdragsgivere og forbrukere for å styrke deres kunnskap og sette disse i stand til å bidra til å redusere handlingsrommet for arbeidslivskriminalitet. A-krimssamarbeidets synlighet og tilstedeværelse i mediene er styrket sammenlignet med tidligere år. Omfanget og resultatene av aktivitetene tilsier at målgruppene har fått tilgang til informasjon, og dermed fått mulighet til å øke sin kunnskap.

Selv om a-krimssentrene og lokale a-krimssamarbeid er en spydspiss i den tverretatlige innsatsen mot arbeidslivskriminalitet, er prioriteringer og ressurser i etatenes linjer sentralt for aktivitetene og resultatene. God samhandling mellom senter og linje er derfor viktig i a-krimssamarbeidet.

Etatene har i 2024 jobbet videre med ulike tiltak for å videreutvikle a-krimssamarbeidet. Styringsgruppen vil særlig trekke frem at man har fått en tydeligere og mer målrettet styring av samarbeidet. Blant annet ble det satt i gang en felles nasjonal innsats der a-krimssentrene og lokale a-krimssamarbeid har deltatt i å samle inn opplysninger for utarbeidelse av et kunnskapsgrunnlag på nasjonalt nivå. Kunnskapsgrunnlaget legges til grunn for tiltak i 2025. Innsatsen har vist både merverdien og styrken med å jobbe sammen tverretatlig på et felles risikoområde, men også utfordringer som etatene står overfor i samarbeidet.

En av utfordringen i 2024 har vært bruk og utviklingen av felles IKT-støtte for a-krimssamarbeidet. Etatene er enige om at det haster å få på plass bedre IKT-støtte, for effektivt å kunne samhandle, dele og sammenstille nødvendig informasjon. Dette er et av de mest sentrale utviklingstiltakene for 2025.

Etatene fikk i 2024 en særskilt varig tildeling for å styrke det lokale a-krimssamarbeidet i Innlandet og etablere nye stillinger på Gjøvik. Resurser er på plass ved inngangen til 2025.

Nasjonalt tverretatlig analyse- og etterretningssenter (NTAES) leverte høsten 2024 rapportene *Registermanipulasjon* og *Når lønnen uteblir*. Sistnevnte har tema lønnsstyveri. Mulige tiltak for å

reducere sårbarhetene som rapportene peker på, vil kunne kreve oppfølging fra private og offentlige aktører, herunder departementene.

2 A-krimssamarbeidet

2.1 Generelt om a-krimssamarbeidet

2.1.1 Mål for a-krimssamarbeidet

Regjeringens handlingsplan mot sosial dumping og arbeidslivskriminalitet fra oktober 2022 beskriver arbeidslivskriminalitet som ulike former for profittmotivert kriminalitet i arbeidslivet. Kriminaliteten skjer på bekostning av arbeidstakeres arbeidsvilkår og rettigheter, og rammer også skattefundamentet og velferdssystemet.

I mars 2024 kom stortingsmeldingen *Meld. St. 15 (2023-2024) Felles verdier - felles ansvar* om styrket innsats for forebygging og bekjempelse av økonomisk kriminalitet. Meldingen fremhever at det er en nær sammenheng mellom sosial dumping, arbeidslivskriminalitet og andre former for økonomisk kriminalitet. Flere av tiltakene i meldingen forventes å få betydning også for innsatsen mot arbeidslivskriminalitet.

Det formaliserte samarbeidet mot arbeidslivskriminalitet omfatter Arbeidstilsynet, Nav, politiet og Skatteetaten. Etatene har oppmerksomhet på oppgaver der et tverretatlig samarbeid er særlig viktig og gir en merverdi, altså resultater som den enkelte etat ellers ikke ville oppnådd alene.

Etatene har et felles samfunns mål om å redusere arbeidslivskriminalitet. For å få dette til er innsatsen rettet mot tre felles brukermål:

- Sentrale trusselaktører har fått sin kapasitet og intensjon betydelig redusert
- Utenlandske arbeidstakere er satt i stand til å ivareta sine rettigheter og oppfylle sine plikter
- Oppdragsgivere og forbrukere bidrar ikke til arbeidslivskriminalitet ved kjøp av varer og tjenester

Sentrale trusselaktører brukes som et samlebegrep for den aktørgruppen etatene vurderer kan forårsake mest skade i samfunnet, og er et uttrykk for en prioritering i innsatsen. Vurderingen baserer seg på etatenes tilgjengelige kunnskap og kan endres etter hvert som man får mer kunnskap om aktøren.

2.1.2 Om a-krimssamarbeidet

Etatene har et a-krimssamarbeid både på lokalt og nasjonalt nivå. De tverretatlige a-krimssentrene i Oslo, Tønsberg, Agder, Stavanger, Vestland, Trøndelag, Nordland, og Troms og Finnmark, er en sentral del av innsatsen. Senteret i Troms og Finnmark har fra 2024 omfattet begge fylkene.

For de områdene som ikke dekkes av et senter, Møre og Romsdal, Innlandet og Romerike, Follo og Østfold, er det lokale a-krimssamarbeid. De fire etatene fikk i 2024 en varig samlet tildeling på 15 mill. kroner for å styrke samarbeidet i Innlandet. Medarbeidere fra Arbeidstilsynet, Nav og Skatteetaten er nå samlokalisert på Gjøvik. Politiet har forsterket sitt spesialistmiljø innen økonomisk og miljøkriminalitet på Hamar, og bidrar aktivt inn i det tverretatlige samarbeidet.

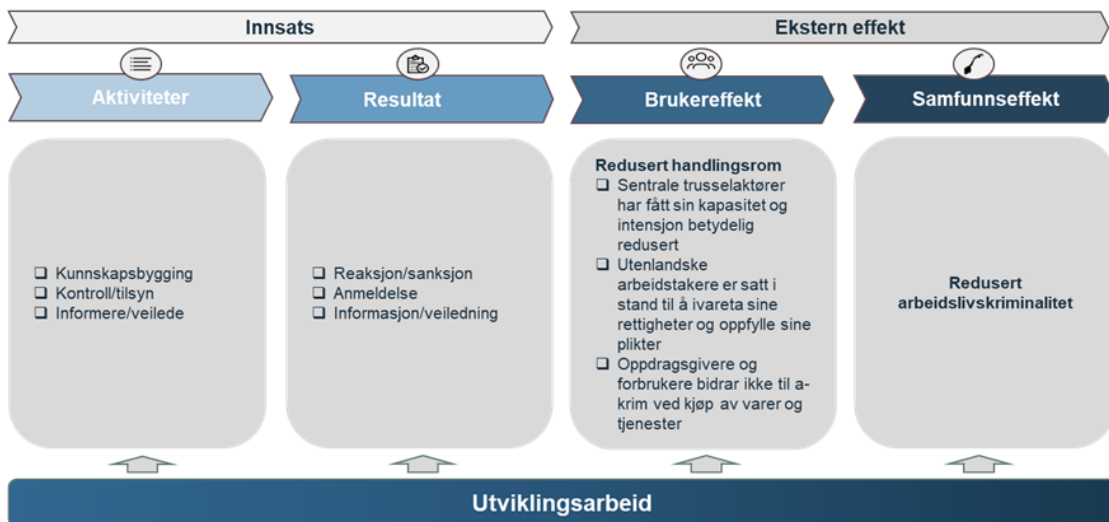
I tillegg til sentrene og lokale a-krimssamarbeid har etatenes linjer et ansvar for måloppnåelse i innsatsen mot arbeidslivskriminalitet. Dette omfatter både arbeidet med å bygge kunnskap som grunnlag for å prioritere innsats, og samarbeid med sentrene og lokale a-krimssamarbeid om saker. I tillegg gjennomfører linjene ulike aktiviteter som for eksempel bokettersyn, etterforskning og stans av ytelser, som er avgjørende bidrag til å nå brukermålene. Linjene jobber også med tiltak for å videreutvikle a-krimssamarbeidet, se kapittel 2.3.

Utover dette bidrar Nasjonalt tverretatlig analyse- og etterretningssenter (NTAES) med nasjonale analyse- og etterretningsprodukter innen økonomisk kriminalitet og arbeidslivskriminalitet, som beslutningsstøtte for etatene. Senteret har 10 medarbeidere fra Arbeidstilsynet, Nav, politiet og Skatteetaten.

Etatene har en felles styringsmodell for a-krimssamarbeidet. Den gir rammer for organisering av samarbeidet, blant annet for a-krimssentrene, og rammer for gjennomføring av aktiviteter. En sentral rolle i styringsmodellen er den nasjonale styringsgruppen for NTAES og a-krimssamarbeidet. Denne består av ledere fra de fire etatene som har fått delegert ansvaret for a-krimssamarbeidet.

2.1.3 A-krimssamarbeidets resultatkjede

Figur 2.1 viser en forenklet versjon av a-krimssamarbeidets resultatkjede. Figuren viser at aktiviteter og resultater i a-krimssamarbeidet skal føre til brukereffekter slik at samfunns målet om redusert arbeidslivskriminalitet oppnås. Videreutvikling av a-krimssamarbeidet kan påvirke alle delene av resultatkjeden.

Figur 2.1 Forenklet resultatkjede, a-krimssamarbeidet

2.2 Samarbeid og drift

A-krimssentrene har også i 2024 hatt noen utfordringer med mindre bemanning, mye turnover og perioder hvor sentrale roller i styringsmodellen ikke er fylt. Sentrene er små miljøer, og når de har færre ressurser har det betydning for drift og operativt arbeid og dermed merverdien av å samarbeide. For enkelte senter har det vært krevende å ha tilstrekkelig bemanning fra etatene til å gjennomføre kontroller. Det svekker effekten av samarbeidet. Turnover innebærer gjerne at erfarne medarbeidere slutter, og det tar tid å bygge opp ny kompetanse. Behov for mer kompetanse, spesielt innen etterretning, er av særlig betydning og er trukket frem av flere.

Oppsummert er likevel tilbakemeldingen fra de regionale styringsgruppene for a-krimsentrene at det er levert godt gjennom året ut fra sentrenes forutsetninger.

For å kunne utrede sakene og komme fram til god virkemiddelbruk, er det viktig at a-krimsentrene samarbeider med etatenes linjer. Det er i det store og hele godt samarbeid og tett dialog mellom det enkelte a-krimssenter og den enkelte etats linje om hvordan saker fra sentrene skal prioriteres. Noen a-krimssentre har iverksatt tiltak for å få en bedre flyt av saker mellom senter og linje, blant annet ved å knytte sentrene tettere opp mot Skatteetaten sin divisjon for Innkreving, eller styrke etterforskningskapasiteten i politiet for denne type saker. Nav har en egen enhet som behandler saker fra a-krimsentrene slik at disse blir prioritert. Det kan imidlertid være noen kapasitetsutfordringer i linjene til etatene. Arbeidstilsynet har mer umiddelbare virkemidler ved brudd på arbeidsmiljøregelverket, og reaksjoner og sanksjoner følges i hovedsak opp av medarbeidere i sentrene.

Når det gjelder lokale a-krimssamarbeid, har ikke etatene satt krav til minimum ressursinnsats. Gjennom 2024 har det vært til dels redusert bemanning enkelte steder, noe som har hatt betydning for aktiviteten. Varierende ressursbruk fra de deltakende etatene kan også føre til at potensialet i samarbeidet ikke tas ut godt nok. Generelt vises det likevel til et godt samarbeid. Både i Møre og Romsdal og i Innlandet deltar Statens vegvesen i det lokale a-krimssamarbeidet.

Selv om samarbeidet generelt er bra og det er gode resultater på flere områder, trekkes det frem ulike erfaringer. Det vises til at det kan være utfordrende å skape en felles situasjonsforståelse, grunnet ulikheter mellom etatene, og at de jobber i ulike faser av sakene. Dette kan resultere i at etatene går i utakt i oppfølgingen av trusselaktører. Ett senter viser til at samarbeidet fungerer best i fasen med å innhente og analysere informasjon. Når tiltakene er besluttet, jobber etatene mer selvstendig i tiltaksfasen og etter gjennomførte kontroller. Det trekkes derfor frem at etatene bør bli bedre til å jobbe tettere sammen gjennom hele saksgangen, også når sakene følges opp videre i etatslinjene.

Som tidligere år har det i 2024 vært et bredt samarbeid med en rekke andre myndigheter. Hvem det er aktuelt å samarbeide med, avhenger både av bransje og aktør og hvilke virkemidler, reaksjoner og sanksjoner de ulike samarbeidende myndighetene har. Fair Play Bygg som nå er etablert mange steder i landet, er også en sentral samarbeidspart. Tips og informasjon fra dem er viktig og gir økt kunnskap om modus og trender.

2.3 Videreutvikling av a-krimssamarbeidet

Etatene fikk av sine respektive departement to likelydende oppdragsbrev i 2023 om å videreutvikle a-krimssamarbeidet. Under beskrives noen tiltak det har vært jobbet med gjennom 2024. Samtidig er det å utvikle samarbeidet et kontinuerlig og langsiktig arbeid. Arbeidet fortsetter derfor i 2025.

2.3.1 Styring av a-krimssamarbeidet

For 2024 ble det gitt et felles styringsdokument for a-krimssamarbeidet på lokalt nivå. Avsender var den nasjonale styringsgruppen, og mottaker var de regionale styringsgruppene for a-krimsentrene. Føringerne ble innarbeidet i sentrenes årlige handlingsplan, og de regionale styringsgruppene har fulgt opp disse gjennom sin dialog med sentrene. De lokale a-krimssamarbeidene ble også oppfordret til å se hen til de gitte føringerne.

Styringsdokumentet ga noen nasjonale prioriteringer for innsatsen i 2024, både når det gjaldt kunnskapsproduksjon og operativ innsats. Samtidig ble det tatt høyde for lokale forskjeller, og at det også skulle være rom for lokale prioriteringer. Sentralt i styringsdokumentet var føring om en felles nasjonal innsats. Se kapittel 3.4 for nærmere omtale av denne.

For å styrke styringsdialogen mellom den nasjonale og de regionale styringsgruppene, har det gjennom 2024 vært tre møter mellom alle deltakere i styringsgruppene. Ledere for lokalt a-krimssamarbeid har også deltatt. Tema har blant annet vært styringsdokumentet og oppfølging av felles nasjonal innsats, og erfaringer med styringsdialogen gjennom året. Bemanningssituasjonen i a-krimsentrene har også vært et tema.

2.3.2 Kunnskapsbasert styring

Det er et grunnprinsipp for a-krimssamarbeidet at innsatsen skal være kunnskapsstyrt, og kunnskapsbygging er et felles ansvar for etatene. Høsten 2023 ble det utarbeidet et årshjul for kunnskapsbasert styring. Hensikten med årshjulet er å standardisere kunnskapsproduksjonen, sikre bedre flyt mellom lokalt og nasjonalt nivå i a-krimssamarbeidet og gjøre planleggingen lettere.

Gjennom 2024 er det høstet erfaringer med hvordan den kunnskapsbaserte styringen fungerer i praksis. Det må vurderes nærmere hvilke beslutningsgrunnlag det er behov for i a-krimssamarbeidet, både nasjonalt og lokalt. I forlengelse av dette er det også nødvendig å avklare hvordan sammenhengen skal være mellom disse produktene og den kunnskapsbaserte styringen, og da særlig tiltaksprosessen. I løpet av 2024 har NTAES fått en tydeligere rolle i etatenes samlede kunnskapsbygging om arbeidslivskriminalitet. A-krimssamarbeidet og NTAES vil i 2025 fortsette arbeidet med å få prosessen med kunnskapsproduksjon og styring til å fungere bedre.

NTAES har i 2024 levert rapportene *Registermanipulasjon* og *Når lønnen uteblir*. Sistnevnte har tema lønnstyveri. Begge er tilgjengelig på NTAES sin nettside. I arbeidet med å vurdere tiltak knyttet til funnene i rapporten om registermanipulasjon, har representanter fra alle de fire etatene samarbeidet tett med Økokrims forebyggende enhet. Gjennom flere møter (tenketanker) har man identifisert mulige tiltak, og vektet disse opp mot den potensielle forebyggende effekten de vil ha. Målsettingen er at tiltaksforslagene skal fungere godt som beslutningsstøtte for den nasjonale styringsgruppen, og at iverksettelse av tiltak betyr reell reduksjon av trusler og sårbarheter. Videreutvikling av tiltaksprosessen vil fortsette i 2025.

2.3.3 Andre utviklingstiltak

For å få økt innsikt i innsats og effekter av a-krimssamarbeidet, har etatene i 2024 utarbeidet indikatorer for aktiviteter, resultater og effekter. Hensikten er at indikatorene skal følges årlig og bidra til innsikt i hvordan innsatsen og tilstanden på arbeidslivskriminalitet utvikler seg. Dette vil gi støtte til å vurdere effekt av innsatsen på etatenes felles bruker- og samfunns mål beskrevet i kapittel 2.1. Selv om indikatorer sjeldent gir tilstrekkelig informasjon i seg selv, vil de sammen med øvrig informasjon, kunne gi støtte til vurderingene. I felles årsrapport 2024 vises nå første år, og tidsserie vil bli vist i kommende årsrapporter.

Høsten 2024 ble det igangsatt et arbeid med å utvikle et verktøy for å identifisere sentrale trusselaktører og angi hvordan disse skal prioriteres i a-krimssamarbeidet. Målet er å sikre en mer lik prioritering av de aktørene som bør følges opp. Verktøyet utarbeides i samarbeid

mellom NTAES, a-krimsentrene/lokale a-krimssamarbeid og etatene og innføres første halvår 2025.

Gjennom sitt arbeid avdekker NTAES aktører (personer og organisasjoner) som kan tenkes å stå bak blant annet arbeidslivskriminalitet. Politiregisterforskriften § 59-7 første ledd forbyr NTAES å dele slike opplysninger tilbake til politiet og kontrolletatene. Dette er påpekt flere steder, senest i stortingsmeldingen Felles verdier - felles ansvar. Den nasjonale styringsgruppen mener det er et klart behov for at NTAES får hjemmel til å dele opplysninger på aktørnivå. De oversendte i september 2024 et konkret forslag til ny regulering, til Justis- og beredskapsdepartementet.

I 2024 har en tverretattlig gruppe sett på behovet for å utarbeide et felles opplæringsopplegg for medarbeidere fra etatene som skal fylle roller i a-krimssamarbeidet. Nye medarbeidere trenger kunnskap om tverretattlig a-krimssamarbeid i tillegg til konkret fagkompetanse for å kunne fylle sine roller. Gruppen har utarbeidet en plan som beskriver hvilke områder/tema som bør inngå og anbefaling om læringsmetode, blant annet e-læring. Etatene vil jobbe videre med dette i 2025.

Utvikling av en felles IKT-løsning til støtte for aktivitetene i a-krimsentrene, har vært et pågående utviklingstiltak siden 2016. I 2019 fikk etatene en samlet tildeling på 10 mill. kroner i varige midler, til IKT-støtte. Dette er brukt til å drifte og videreutvikle løsningen, med et budsjett på 10-12 mill. kroner pr. år. Skatteetaten er produkteier, og et tverretattlig forretningsteam og en juristgruppe støtter utvikling. Dagens IKT-løsning bygger på gammel og til dels utdatert teknologi, og mange av utviklingsbehovene vil være kostbare å gjennomføre. Det siste gjelder blant annet en bedre måte å differensiere tilgangsstyringen på. Løsningen dekker heller ikke behov som a-krimsentrene har i dag. Den oppleves som en betydelig utfordring for å få til et effektivt samarbeid innenfor gjeldende regelverk. Det er igangsatt et arbeid med å vurdere alternative løsninger. Blant annet vil det i 2025 gjøres en løsningsutredning i Skatteetaten om hvorvidt noen av de tverretattlige behovene kan dekkes av etatens IT løsninger/-miljø, enten som hyllevarer eller gjennom et utviklingsarbeid.

Etatene har for perioden 2020-2024 hatt en felles forebyggende strategi mot arbeidslivskriminalitet. Strategien skulle styrke den tverretattlige forebyggende innsatsen. Den skulle også bidra til å øke etatenes kompetanse om forebygging, læring mellom etatene og en mer målrettet og kunnskapsbasert forebyggende innsats. Selv om etatene ikke er kommet i mål med alle ambisjoner og tiltak i strategien, har den bidratt til et økt fokus på forebygging gjennom ulike aktiviteter. Den nasjonale styringsgruppen er opptatt av å sikre at forebygging av arbeidslivskriminalitet fortsatt er på agendaen, men at dette bør sees bedre i sammenheng med øvrig a-krimssamarbeid. Styringsgruppen har derfor besluttet at etatene ikke viderefører felles forebyggende strategi.

3 Innsats i a-krimssamarbeidet

3.1 Formålet med kapittelet

Formålet med dette kapittelet er å presentere innsats i det tverretattlige samarbeidet mot arbeidslivskriminalitet. Dette gjøres gjennom beskrivelser, eksempler og utvalgte nøkkeltall. Det er en hovedvekt på innsats som har vært i a-krimsentrene og lokale a-krimssamarbeid. Samtidig har etatenes linjer et ansvar for måloppnåelse i innsatsen mot arbeidslivskriminalitet, slik at kapittelet også omfatter innsats som gjøres i linjene.

3.2 Mål og føringer

Etatenes tre felles brukermål for a-krimssamarbeidet beskrevet i kapittel 2.1, gir det overordnede grunnlaget for å prioritere innsatsen. Det ene målet handler om å redusere kapasitet og intensjon hos sentrale trusselaktører. De to andre handler om å redusere de kriminelles handlingsrom ved at det jobbes aktørrettet mot utenlandske arbeidstakere og oppdragsgivere/forbrukere. Gjennom dette vil kriminelle oppleve det som vanskelig å skaffe seg arbeidskraft å utnytte, og vanskelig å få oppdrag.

En stor del av ressursinnsatsen i a-krimssentrene og lokale a-krimssamarbeid er rettet mot sentrale trusselaktører. Innsatsen er ikke bare rettet mot dem som allerede er blitt sentrale trusselaktører, men bidrar også til å hindre andre trusselaktører i å bygge kapasitet. Innsatsen bidrar også til å sette utenlandske arbeidstakere i stand til å ivareta sine rettigheter og oppfylle sine plikter. Det er særlig oppmerksomhet mot arbeidstakere som er sårbare for å bli utnyttet eller som har en intensjon om å delta aktivt i kriminelle handlinger. Når det gjelder innsats mot oppdragsgivere og forbrukere, ligger hovedinnsatsen mot denne aktørgruppen i etatslinjene, men sentrene har også noe innsats.

3.3 Kunnskapsbygging

Innsatsen i a-krimssamarbeidet skal være kunnskapsstyrt, og kunnskapsbygging er et felles ansvar for etatene. Det skal bygges kunnskap om trender, aktører, miljøer og modus som grunnlag for å prioritere innsats, velge tiltak og utvikle metodikk. Det er også behov for kunnskap om effekten av innsatsen for å kunne korrigere og styre innsatsen, og for å gi læring.

Kunnskapsbygging er ett av to hovedområder for a-krimssentrene og lokale a-krimssamarbeid. Innsatsen skal gi a-krimssamarbeidet grunnlag for å beslutte hvilke områder og hvilke aktører det skal arbeides mot. Et vesentlig suksesskriterium er evnen til samhandling med etatenes egne kunnskaps- og etterretningsmiljøer. De lokale kunnskapsgruppene bidrar også inn til NTAES, som lager nasjonale etterretningsprodukter. Disse danner grunnlag for på nasjonalt nivå å beslutte hvilke områder som skal ha et særlig fokus. Se omtale i kapittel 2.3.2 om utviklingstiltak når det gjelder kunnskapsbasert styring.

Innhenting av informasjon til kunnskapsbygging gjøres blant annet gjennom sentrenes og lokale a-krimssamarbeid sine kontroller og tilsyn. Informasjon som fås gjennom samarbeid med andre myndigheter, er også sentralt i kunnskapsarbeidet. Det samme gjelder informasjon fra arbeids- og næringslivet, Fair Play bygg, frivillige organisasjoner og andre.

I 2024 har en stor del av arbeidet med kunnskapsbygging vært knyttet til en felles nasjonal innsats, se omtale i kapittel 3.4. I tillegg har sentrene utarbeidet lokale etterretningsoppsummeringer som nevnt over, der formålet er å gi en løpende vurdering av situasjonsbildet og forventet utvikling innen senterets nedslagsfelt. Samlet har dette tatt mye av kapasiteten dette året.

Gjennom året er det også laget en del andre kunnskapsgrunnlag på bestilling fra ledergruppene for a-krimssentrene og de lokale a-krimssamarbeidene. Noen av disse omhandler mer generell risiko for arbeidslivskriminalitet i en bransje, blant annet i bygg, anlegg, servering/uteliv, renhold, havbruk, fisketurisme, reiseliv og drosjenæringen. Andre kunnskapsgrunnlag er sammenstilte opplysninger om konkrete trusselaktører for å vurdere videre tiltak. Aktørene er innen ulike bransjer.

Ledergruppene for a-krimsentrene og de lokale a-krimssamarbeidene beslutter innsats på bakgrunn av lokale kunnskapsgrunnlag. De har generelt vurdert at det er laget gode produkter gjennom året. Samtidig er det fortsatt forbedringsområder slik at kunnskapsgrunnlag kan fungere enda bedre som beslutningsgrunnlag. Eksempler på dette kan være tydeligere vurderinger av hvilke trusler som fremstår mer alvorlige enn andre, og tydeligere anbefalinger av tiltak. Noen nevner også at de lokale etterretningsoppsummeringene i større grad må brukes som lokal beslutningsstøtte.

3.4 Felles nasjonal innsats

Fram til 2024 har a-krimsentrene og lokale a-krimssamarbeid selv vurdert hvilke områder og aktører de skal arbeide opp mot. Dette med utgangspunkt i lokal kunnskapsbygging. For 2024 ble det besluttet at alle a-krimsentrene gjennom en felles nasjonal innsats, også skulle arbeide opp mot ett bestemt område. Lokale a-krimssamarbeid ble invitert til å delta. Målet er at de fire etatene i a-krimssamarbeidet skal bli mer slagkraftige ved å arbeide sammen mot felles mål, derav navnet Operasjon Slagkraft.

Alle a-krimsentrene og lokale a-krimssamarbeid har i 2024 deltatt i å samle inn opplysninger for å utarbeide et kunnskapsgrunnlag på nasjonalt nivå. I 2025 skal dette kunnskapsgrunnlaget benyttes til å prioritere innsats slik at mulighetsrommet for kriminelle handlinger reduseres. De offentlige og private aktører som er nærmest å lukke sårbarheter, vil inviteres inn i arbeidet. Arbeidet følger samme fremgangsmåte som tiltaksprosessen for registermanipulasjon, se omtale om dette i kapittel 2.3.2. I 2025 vil sentrene og lokale a-krimssamarbeid også følge opp aktuelle trusselaktører (personer og organisasjoner) som er identifisert. Etatenes ulike virkemidler, reaksjoner og sanksjoner samt etterforskning, vil kunne benyttes overfor de som mistenkes å begå kriminalitet. Nærmere beskrivelse av OP Slagkraft vil bli gitt i neste årsrapport.

Det å gjennomføre en felles innsats har gitt gode erfaringer og også læringspunkter med hensyn til blant annet ledelse og koordinering, ressursbruk, de ulike etatenes deltakelse, planlegging og forankring. Flere viser til at samarbeid på tvers av sentrene er faglig bra og lærerikt. Det gir økt innsikt i hvordan de ulike sentrene jobber og mer deling av kunnskap og erfaring sentrene imellom. Det vises også til at det kan være nyttig å involvere flere sentre i felles kunnskapsproduksjon, gitt omforent prosessforståelse og arbeidsmetodikk. Videre vises det til at å jobbe med en felles innsats har virket samlende for sentrene. Dette er erfaringer man vil ta med inn i eventuelt senere nasjonale innsatser.

Operasjon Slagkraft har også gitt grunnlag for å knytte relevante offentlige myndigheter nærmere a-krimssamarbeidet. Slike gode samhandlingsrelasjoner og -rutiner vil kunne benyttes senere i andre sammenhenger. Gjennom god samhandling kan det oppnås resultater som de enkelte etater hver for seg ikke ville fått til.

Videre har Operasjon Slagkraft en styringsmessig side. Et mål har vært å sikre bedre nasjonal styring av a-krimsentrene og lokale a-krimssamarbeid, samt vurdere hvilken evne de fire etatene har til å løse de ulike oppgaver som inngår i en så vidt stor felles innsats. Man ser at det må vurderes hvordan det kan etableres en mer lik tilnærming til å løse oppgavene som ligger til a-krimssamarbeidet. I dag er det til dels ulik arbeidsmetodikk og oppdragsforståelse.

3.5 Innsats for å redusere handlingsrommet for arbeidslivskriminalitet

3.5.1 Sentrale trusselaktører, utenlandske arbeidstakere, og oppdragsgivere og forbrukere

En stor del av innsatsen i a-krimssamarbeidet er rettet mot sentrale trusselaktører der målet er at de skal få sin kapasitet og intensjon redusert. A-krimssentrene og lokale a-krimssamarbeid benytter en rekke virkemidler for å redusere trusselaktørenes kapasitet. I tillegg følger etatenes linjer opp med tyngre virkemiddelbruk. Samlet gjelder dette blant annet ulike kontroller, tilsyn, reaksjoner, sanksjoner, anmeldelser og innkreving. Videre samarbeides det med andre myndigheter som har relevante virkemidler, reaksjoner og sanksjoner.

Mange trusselaktører har knyttet til seg utenlandske arbeidstakere. Derfor møter etatene ofte utenlandske arbeidstakere i kontroller og tilsyn rettet mot trusselaktører. Videre gjennomføres det kontroller og tilsyn innen bransjer der det er forventet å finne et stort innslag av utenlandske arbeidstakere. Dette er ofte bransjer som bruker ufaglært arbeidskraft og hvor etatene har erfart at det kan foregå utnyttelse av sårbar arbeidskraft. Eksempler på bransjer hvor det har vært kontroller i 2024, er bygg og anlegg, servering, bilverksted, renhold, transport, fiskebruk og i sesongbasert arbeid.

Utenlandske arbeidstakere er ofte sårbare for utnyttelse. Veiledning og samtaler med arbeidstakerne er et viktig virkemiddel for at de skal bli satt bedre i stand til å ivareta sine rettigheter og oppfylle sine plikter. Dette gjennomføres ved alle kontroller og tilsyn der det påtreffes antatt sårbare arbeidstakere. Etatene greier i mange tilfeller å skape god kontakt med arbeidstakerne og gir informasjon om deres rettigheter og plikter. Det deles ut informasjonsmateriell, for eksempel informasjon om Servicesenter for utenlandske arbeidstakere (SUA) og Arbeidstilsynets *Know Your Rights*. Andre tema det informeres om er blant annet anskaffelse av D-nummer, viktigheten av å ha skattekort og at arbeidsgiver foretar forskuddstrekk av lønn, samt informasjon om rettigheter i form av ytelser, inkludert lønnsgarantiordningen. Etatene henviser arbeidstakere både til SUA og eventuelt frivillige organisasjoner hvor de kan motta mer informasjon og veiledning. Flere av a-krimssentrene viser til et tett samarbeid med SUA når det gjelder innsats mot utenlandske arbeidstakere.

Under en kontroll eller et tilsyn er det likevel ikke alltid etatene klarer å bygge den tilliten som er nødvendig for å få arbeidstakerne til å fortelle om de reelle arbeidsforholdene. Dette skyldes blant annet språkutfordringer og ulik kulturforståelse. A-krimssenteret i Oslo viser til at de gjennom 2024 har påtruffet arbeidstakere med 40 ulike nasjonaliteter. Å ha med språkressurser på kontroller og tilsyn har derfor stor verdi. Det er viktig at arbeidstakerne får en god forståelse for formålet med kontakten og de ulike etatenes rolle.

Når det under en kontroll eller et tilsyn avdekkes brudd på regelverket som skal beskytte arbeidstakerne i arbeidsforholdet sitt, følges dette opp med reaksjoner og sanksjoner. Arbeidstilsynet har særlig fulgt opp forhold som arbeidskontrakter, korrekt lønn i allmenngjorte bransjer, overtidsgodtgjørelse, arbeidstid, sikkerhet på arbeidsplassen, HMS-kort og forsvarlig innkvartering der arbeidsgiver stiller bolig til rådighet for sine ansatte. Skatteetaten har fulgt opp virksomheter som ikke har innberettet sine arbeidstakere i a-ordningen, og Nav har fulgt opp manglende innmeldinger i Aa-registeret. Politiet følger blant annet opp gjennom utlendingskontroller av oppholds- og arbeidstillatelse.

A-krimssentrene og lokale a-krimssamarbeid gjennomfører noe innsats mot oppdragsgivere og forbrukere. Kunnskap som sentrene har opparbeidet seg over tid, benyttes i veiledning og samhandling med blant annet offentlige oppdragsgivere for å forebygge og hindre

arbeidslivskriminalitet i store anskaffelser. Liknende tiltak forekommer overfor næringslivet generelt, for eksempel i landbruket. Sentrene arbeider også sammen med Samarbeid mot svart økonomi (SMSØ). SMSØ er et samarbeid mellom LO, NHO, KS, YS, Unio, Virke og Skatteetaten og arbeider for å redusere svart økonomi og bidra til like konkurransevilkår, gode arbeidsplasser og velferdstjenester. Informasjon og veiledning gis blant annet gjennom regionale SMSØ, handlehvitt.no og Spleiselaget. Andre aktiviteter i sentrene er oppslag i media, spesielt mot målgruppen forbrukere, se kapittel 3.5.3.

Hovedinnsatsen mot oppdragsgivere og forbrukere foregår likevel gjennom etatenes linjer. Et eksempel på slik innsats er treparts bransjeprogrammer. Dette er nasjonale samarbeidsfora som er opprettet for å bidra til anstendige og seriøse arbeidsforhold innen renhold, transport, uteliv og bilbransjen. Bransjeprogrammene jobber blant annet med konkrete tiltak for å gjøre det enklere for virksomheter å følge reglene, og for oppdragsgivere og forbrukere å velge seriøse leverandører. Arbeidstilsynet leder bransjeprogrammene. For annen innsats, se tabell 3.5.

3.5.2 Eksempler på innsats for å redusere handlingsrommet for arbeidslivskriminalitet

Eksempel 1

Et a-krimcenter har i 2024 rettet innsats mot en aktør som utførte transport/drosjevirkosomhet på oppdrag for en fylkeskommune. Oppdragene bestod hovedsakelig i å transportere skoleelever med bevegelseshemninger eller andre fysiske og psykiske utfordringer til og fra skole/bopel. Aktøren hadde ti kjøretøy og åtte løyver, men ingen ansatte. Senteret gjennomførte flere kontroller og tilsyn mot aktøren sammen med Utrykningspolitiet, fylkeskommunen, Justervesenet og Statens vegvesen. Kontrollene var lett synlige og ga flere medieoppslag. Kontrollene avdekket en rekke brudd på ulike lover og regelverk, blant annet kjøring uten gyldig kjøreseddel, bruk av uregistrert arbeidskraft, manglende registrering av arbeidstid, manglende innhold i arbeidsavtaler, flere uregistrerte arbeidstakere som hevet stønad fra Nav, ikke innberettet lønn, manglende taksameter og merking av drosje, ulovlig fremleie av løyve og manglende kjøreseddel grunnet vandel. Det ble også observert en utstrakt bruk av utenlandske sjåførere med lav språkkompetanse og lite innsikt i sine rettigheter og plikter i et ansettelsesforhold.

Arbeidstilsynet har gitt flere pålegg og overtredelsesgebyr som følge av funnene. Nav har opprettet utrednings sak med mulig krav om tilbakebetaling, og linjen i Skatteetaten har opprettet krav på omtrent 3 millioner kroner for uteholdt omsetning.

På bakgrunn av funnene mot denne enkeltaktøren ble det også gjennomført flere kontroller mot drosjenæringen i samme område. Samtlige var kontroll av drosjer som hadde sluppet av elev(er) på skole. Disse kontrollene avdekket flere funn som kan føre til konkurransevridende vilkår, blant annet bruk av uregistrert arbeidskraft, mangelfulle arbeidsavtaler og lange arbeidsdager. Funn bør også sees i sammenheng med transport av barn, noe som både i et samfunns- og a-krimperspektiv øker alvorlighetsgraden

Fylkeskommunen fikk grunnlag for å tilbakekalle drosjeløyver for å hindre ulovlig drift og oppløsning av virksomhet. Til sammen gir myndighetenes virkemidler et sterkt redusert

handlingsrom for kriminell virksomhet både fra den aktuelle aktøren og andre innenfor det samme markedet.

Eksempel 2

Et annet a-krimisenter har hatt innsats mot nettverk av trusselaktører som opererer på tvers av flere bransjer. Det ble gjennomført tverretatlige kontroller og tilsyn mot virksomheter tilknyttet nettverkene. Under tilsyn med to av virksomhetene vurderte Arbeidstilsynet timelistene som ble levert inn, som konstruerte/fiktive. Dette følges opp av senteret for å kunne gi dokumentasjon i senere oppfølgingstilsyn for å bekrefte eller avkrefte om timelister er fiktive. Fiktive timelister kan skjule blant annet svart arbeid, brudd på arbeidstidsbestemmelser og lønnsstyveri. Skatteetaten gjennomførte kassakontroller, og det ble gitt gebyr og bokføringspålegg.

Nav har stanset flere arbeidsmarkedstiltak i virksomhetene. Dette gjelder hovedsakelig lønnstilskudd, men også varig tilrettelagt arbeid. Det er også stanset en sykepengesak etter en kontroll hvor ble det avdekket at daglig leder, som var 100 prosent sykmeldt, var i arbeid. I tillegg utreder Nav flere saker hvor det er mistanke om at fiktive arbeidsforhold har dannet grunnlag for utbetaling av sykepenger og foreldrepenger.

Det er også avdekket flere saker som gjelder uføretrygd, men i slike saker er Nav avhengige av at Skatteetaten fastsetter inntekt for at uføretrygden kan reduseres. I en av virksomhetene er det avdekket at fiktive arbeidsforhold kamuflerer at uføretrygdede familiemedlemmer jobber svart. Lønn innrapporteres og utbetales til de fiktivt ansatte, og nettverket får dermed tatt ut verdier fra virksomheten på en måte som fremstår legal, uten at uføretrygden reduseres.

Skatteetatens linje følger opp saken videre slik at det kan være grunnlag for anmeldelse og straffesak. Dette er under arbeid. Skatteetatens linje vil også sende konkursbegjæring på en av aktørene primo 2025.

Gjennom innsatsen har det vært et samarbeid med plan- og bygningsetaten i aktuell kommune og el-tilsynet som har brukt sine virkemidler og hjemler.

Eksempel 3

Et a-krimisenter har hatt en innsats opp mot flere gjengangere. En av gjengangerne hadde en lang historikk med en rekke avviklede virksomheter med store skatterestanser hos Skatteetaten, bruk av ulovlig arbeidskraft og brudd på arbeidstidsbestemmelsene. Det har vært et aktivt samarbeid mellom senteret og linjene i Arbeidstilsynet og Skatteetaten, og brukt kontrolltiltak for å sikre etterlevelse av regelverket. Det har også vært samarbeid med et annet a-krimisenter hvor aktøren har mye av sin virksomhet. Virksomhetens kunder ble identifisert gjennom kontroll og god informasjonsdeling på tvers av etatene. Dette gjorde at man raskt kunne ta utlegg i utestående krav hos kunder for å sikre betaling av restanser hos Skatteetaten. Det er også sendt bistandsanmodning til utlandet for å sikre krav i utenlandske bankkontoer. Anmeldelse knyttet til manglende oppbevaring av skattetrekksmidler vurderes.

En annen gjenganger, med tilsvarende bakgrunn, men hvor de involverte personene tidligere var anmeldt og domfelt, er også blitt fulgt opp tett når de har etablert nye virksomheter, med samme drift og ansatte. Arbeidstilsynet har fulgt opp med å ilegge en rekke pålegg. Skatteetaten har gjennomført bokettersyn og etterberegnet virksomheten for merverdiavgift og skatt. To av personene er også på nytt anmeldt for skattesvik. Videre er det sikret betydelige restanser gjennom flere utlegg i utestående fakturaer, blant annet hos en offentlig oppdragsgiver.

Sikring av midler gjennom utlegg i fakturaer gir kunden og oppdragsgiver et varsel om at det kan være utfordringer med leverandøren deres. Videre vil etatens kontinuerlige oppfølging med ulike kontroller og tilsyn, pålegg og etterberegninger forhåpentligvis vise aktøren at det er enklere å etterleve reglene.

Eksempel 4

Et a-krimssenter har over lengre tid hatt en effektiv arbeidsinnsats i en sak innen transportbransjen. Dette har nå gitt resultat gjennom en nylig avsagt dom i saken for lovbrudd begått i perioden 2019-2021.

Saken ble både avdekket og etterforsket av medarbeidere på senteret. Det ble gjennomført en aksjon på politiets hjemler i mars 2022, med deltakelse fra Nav og Skatteetaten. Samtidig begynte Skatteetaten på et bokettersyn, og Nav så på feilutbetalinger av ytelser. Informasjon og materiell i saken ble delt fortløpende innenfor inngått samarbeidsavtale. Tiltalebeslutning ble sendt retten i februar 2023, og vedtak på bakgrunn av bokettersynet ble ferdig i april 2023. Saken var opprinnelig berammet for retten i november 2023, men måtte utsettes på grunn av forsvarerbytte. Saken gikk derfor for retten først nå nylig. To av de tre tiltalte fikk 11 måneders ubetinget fengsel og 5 års næringsforbud for kostnadsføring av fiktive fakturaer med 2 970 000 kroner, med urettmessig fradrag for inngående merverdiavgift på 742 000 kroner. Videre var det manglende innrapportering av lønn med 1 855 000 kroner, og manglende beregning og innbetaling av arbeidsgiveravgift med 261 600 kroner, samt manglende forskuddstrekk på 508 800 kroner. Den tredje tiltalte fikk 45 dager betinget fengsel for medvirkning til fiktiv fakturering for deler av beløpet. Solidarisk erstatningsansvar ble ilagt de to hovedmennene på 1 538 000 kroner. Dommen er ikke rettskraftig. Nav hadde krevd tilbakebetaling av urettmessige ytelser for totalt 345 900 kroner. Denne delen av anmeldelsen ble henlagt hos politiet.

Fiktiv fakturering reduserer selskapets skatter og merverdiavgift og gjør at selskapet kan konkurrere på andre vilkår enn de som følger lover og regler. Fiktiv fakturering i regnskapet blir ofte brukt for å skjule utbetaling av svarte lønninger, men også for å skjule pengestrømmer til annen kriminell virksomhet, som for eksempel terrorfinansiering og/eller finansiering av narkotika.

Eksempel 5

Et a-krimssenter har i perioden 2022 til 2024 gjennomført omfattende kontroller og tilsyn innen hyttebygging der de møtte mange utenlandske arbeidere. Det ble erfart språkbarrierer, og at noen var instruert i hva de skulle si til myndighetene. Kontroll og tilsyn avdekket at flere jobbet lange dager og ikke fikk den lønnen de hadde krav på. Hos en aktør ble det avdekket lønninger ned til 74 kroner i timen, noe som er mindre enn halvparten av den lovpålagte minstelønnen i byggebransjen. Dette er alvorlig for de berørte arbeidstakerne, og med så lave lønnskostnader utkonkurreres seriøse virksomheter. En større lønnsstyverisak er anmeldt til politiet. Det ble også avdekket brudd knyttet til sikkerhet på arbeidsplassen, uregistrert arbeidskraft, svart arbeid, manglende rapportering av lønn til Skatteetaten og store utestående beløp hos Skatteetaten på grunn av manglende betaling av merverdiavgift og skatt. Kontrollene har resultert i overtredelsesgebyr fra Arbeidstilsynet for brudd på arbeidsmiljøregelverket. Skatteetaten har begjært flere virksomheter konkurs og har tatt arrest og utlegg blant annet i kontrakter, faktura, formuesobjekter og kontoer, for å kreve inn ubetalte skatter og avgifter. Samarbeid med Skatteetaten sin divisjon for Innkreving i en tidlig fase var avgjørende for resultatet, og det er krevd inn store summer. Noen av virksomhetene er anmeldt til politiet for grove regelbrudd. Blant annet ble en aktør anmeldt av Arbeidstilsynet for gjentatte brudd på bestemmelser om sikring av arbeidsplasser i høyden. Aktøren er nå ilagt et forelegg på 300 000 kroner.

Eksempel 6

Et a-krimssenter har de to siste årene gjennomført kontroller og tilsyn hos renholdsvirksomheter, både for å bygge kunnskap om bransjen, og fordi det er en bransje med stor andel utenlandsk arbeidskraft. De fleste arbeidstakerne som ble påtruffet hadde manglende språkkompetanse i norsk og engelsk, samt manglende kjennskap til lover og regler i Norge. De forholdt seg også ofte til kun én kontaktperson i virksomheten som behersket deres språk, noe som kan bidra til økt sårbarhet. Under kontroller og tilsyn ble det avdekket flere brudd på arbeidsmiljøregelverket knyttet til blant annet manglende HMS-kort, arbeidskontrakter, arbeidstid og allmenngjort lønn.

Det var også manglende registrering i Aa-registeret og uregelmessigheter når det gjelder lønnsutbetalinger – noe som kan indikere lønnsstyveri eller svart avlønning. I etterkant av senterets kontroller og tilsyn har Arbeidstilsynet gjennomført tilsyn knyttet til informasjons- og påseplikt hos utvalgte oppdragsgivere/bestillere av renholdstjenester. Tilsynene viste at bestillerne hadde lite kunnskap om informasjons- og påseplikten, og at det generelt var lite bevissthet om arbeidsvilkårene for renholderne. Som et resultat av disse tilsynene har bestillere etablert interne kontroller og revidert kontrakter med leverandører av renholdstjenester. Målet med kontrollene har vært at synlighet og informasjon til både arbeidstaker, arbeidsgiver og bestiller av renholdstjenester vil ha en positiv effekt på forholdene i bransjen.

3.5.3 Omtale i media

Gjennom media når a-krimssamarbeidet viktige målgrupper med budskap og informasjon som underbygger brukermålene. I 2024 var a-krimssamarbeidet totalt omtalt i 595 oppslag.

Talsperson for den nasjonale styringsgruppen er sitert i åtte oppslag, blant annet i en kronikk der anonyme påstander om at a-krimssamarbeidet er et luftslott tilbakevises. Det ble også oppslag på publiseringen av NTAES' rapport om registermanipulasjon.

A-krimssentrene står for størstedelen av medieomtalen av a-krimssamarbeidet, der de fleste sakene er basert på kontroller/tilsyn og funn. Tabell 3.1 viser antall og fordeling av medieoppslag i 2024.

Tabell 3.1. Antall og fordeling, medieoppslag i 2024. Kilde: Retriever

Senter/samarbeid	Antall medieoppslag
A-krimssenteret i Oslo	42
A-krimssenteret i Tønsberg	66
A-krimssenteret i Agder	76
A-krimssenteret i Stavanger	47
A-krimssenteret i Vestland	75
A-krimssenteret i Trøndelag	51
A-krimssenteret i Nordland	70
A-krimssenteret i Troms og Finnmark	56
Lokalt a-krimssamarbeid i Møre og Romsdal	5
Lokalt a-krimssamarbeid i Innlandet	0
Lokalt a-krimssamarbeid i Romerike, Follo og Østfold	2
Samlet	490

Flere a-krimssenter har sendt ut pressemeldinger lokalt om typisk sesongrelaterte tema som bilpleie og oppsøkende håndverkere, basert på et nasjonalt initiativ. Spesielt advarsler mot oppsøkende håndverkere fikk god dekning i media.

De fleste oppslagene fra a-krimssenteret i Oslo kom i forbindelse med de forebyggende pressemeldingene om useriøse oppsøkende håndverkere og dekkskifte.

A-krimssenteret i Tønsberg advarte også mot useriøse oppsøkende håndverkere, og senteret fikk god dekning i både lokale og regionale medier. Senteret var også godt synlige i media i forbindelse med dekkskiftesesongen og kontroller i utelivsbransjen.

A-krimssenteret i Agder opplever i økende grad at media tar kontakt etter å ha gått aktivt ut med flere saker, deriblant da Agder politidistrikt rullet opp saken fra Arendal om skatteunndragelse som hadde blitt fulgt opp på senteret. Bygg og anlegg langs kysten og advarsler mot å bruke oppsøkende håndverkere er andre saker fra senteret som har fått god dekning.

A-krimssenteret i Stavanger har brukt pressemeldinger til å advare forbrukere mot oppsøkende håndverkere, og til å informere om en tverretattlig aksjon på Stavanger lufthavn, Sola der Tolletaten gjennomførte kontroll av utgående valuta og hvor a-krimssenteret bisto. Begge fikk lokal pressedekning.

A-krimssenteret i Vestland har hatt omtale i flere større saker gjennom året. De aller fleste egeninitierte, men media har også selv tatt kontakt. Både kontroller med varebil og med drosjenæringen førte til oppslag i en rekke medier.

A-krimssenteret i Trøndelag har blant annet samarbeidet med Fair Play bygg om en mediasak som omhandlet oppsøkende håndverkere. Senteret har også gått ut med egeninitierte mediasaker på oppsøkende håndverkere og serveringsbransjen, og vært synlige i mediasaker om bilpleie/verkstedbransjen sammen med Statens vegvesen.

A-krimssenteret i Nordland sendte blant annet ut en pressemelding etter at de avdekket svart og uregistrert arbeidskraft. De var også med på å profilere inngåelsen av samarbeidsavtalen mot arbeidslivskriminalitet mellom Skatteetaten og Nordland fylkeskommune, som en stor offentlig innkjøper. Senteret hadde også et forebyggende utspill i forbindelse med julebordsesongen.

A-krimssenteret i Troms og Finnmark fikk mye oppmerksomhet rundt pressemelding om havfisketurisme ved inngangen til sommeren. Senteret hadde avdekket ulovlig fisketurisme og skapte debatt som brakte politikere på banen.

Lokalt a-krimssamarbeid i Møre og Romsdal har hatt noen oppslag i lokale medier i forbindelse med kontroller langs vei i samarbeid med Statens vegvesen. A-krimssamarbeid i Innlandet har ikke vært direkte omtalt i noen mediasaker, men er nevnt generelt i saker som omhandler a-krimssamarbeidet. Lokalt a-krimssamarbeid i Romerike, Follo og Østfold har hatt noen medieoppslag i år. De har kommet etter veikontroll og kontroll i restaurantbransjen i samarbeid med andre myndigheter.

3.6 Oversikt utvalgte aktiviteter og resultater

I det følgende vises utvalgte nøkkeltall for aktiviteter og resultater i 2024, jamfør forenklet resultatkjede i figur 2.1.

3.6.1 Kontroller og tilsyn

Kontroll og tilsyn kan brukes til ulike formål, herunder for å avdekke avvik, for å få kunnskap og for å skape etterlevelse ved å gi informasjon og veiledning. Der avvik avdekkes, utstedes det ulike reaksjoner, sanksjoner eller anmeldelser.

Nav avdekker mulig trygdesvindel knyttet til arbeidslivskriminalitet gjennom stedlige kontroller, og gjennom utredning av tips og meldinger om mulig trygdesvindel som kommer fra a-krimssentrene og lokale a-krimssamarbeid, andre myndigheter med flere. Nav har ikke umiddelbare virkemidler som sentrene kan benytte. Saker fra a-krimssentrene oversendes derfor til linjen for videre utredning og eventuell reaksjon og sanksjon. En reaksjon kan være stans i utbetaling og tilbakekreving av utbetalt stønad. Alvorlige forhold blir anmeldt til politiet. Nav mottar ofte tips og bekymringsmeldinger om a-krimrelatert trygdesvindel fra de andre etatene i samarbeidet, og disse tipsene blir også behandlet i linjen. Nav ilegger også gebyr for manglende registrering i Aa-registeret i henhold til folketrygdloven § 25-3.

I tilsyn kontrollerer Arbeidstilsynet om virksomheter oppfyller kravene i regelverk om arbeidsmiljø, allmenngjort lønn og oppdragsgiveres plikter. Innenfor arbeidslivskriminalitet er tilsynene som hovedregel stedlige, for å observere faktiske forhold og intervju og veilede arbeidstakere på arbeidsplassen. Ved avdekkede brudd på regelverket kan Arbeidstilsynet reagere med pålegg (eventuelt med pressmidler som tvangsmulkt eller stans), stans ved overhengende fare, overtredelsesgebyr eller anmeldelse.

De fleste av Skatteetatens kontroller gjennomføres av ressurser i etatens linje. Kontrollene kan ha ulike formål og innretning avhengig av kontrolltype. Utvidede kontroller er kontroll av bokføringspliktige hvor den skattepliktige må fremlegge opplysninger som kan ha betydning for bokføring eller skatteplikt. De fleste utvidete kontroller er formalkontroller for å verifisere om virksomheten overholder sine formelle plikter. Avdekkingskontroller er en mer tidkrevende og dyptgående utvidet kontroll. Formålet er å avdekke materielle feil på skatte- og avgiftsområdet. Resultater av kontrollene fremkommer når kontroller er lukket med et vedtak. Vedtak kan omhandle fastsettelse av avdekket beløp, formelle konsekvenser, tvangsmulkt, bokføringspålegg, overtredelsesgebyr, tilleggsskatt eller anmeldelser.

Politiet foretar kontroller opp mot mulige brudd på utlendingsloven og andre forvaltningshjemler som ligger til politiet, og bidrar i kontroller langs vei. Politiet har imidlertid ikke mulighet til å hente ut informasjon om denne aktiviteten.

Tverretattlig bruk av kontroller og tilsyn fremheves i a-krimssamarbeidet som den beste virkemiddelbruken overfor aktører som begår arbeidslivskriminalitet. Gjennom kontroll og tilsyn har a-krimssamarbeidet avdekket systematisk og organisert arbeidslivskriminalitet der omfanget av brudd som avdekkes er omfattende og treffer flere etater i samarbeidet.

Tabell 3.2 viser utvalgte kontroller og tilsyn mot arbeidslivskriminalitet. Tabellen viser at det er utført mengder av kontroller og tilsyn slik at innsatsen treffer bredt, samtidig som det er gjennomført mer dyptgående avdekkingskontroller. Det er imidlertid gjennomført noen færre tilsyn og noen færre avdekkingskontroller enn tidligere år, men det er en økning i antall kontrollsaker opprettet av Nav.

Tabell 3.2. Antall utvalgte kontroller og tilsyn mot arbeidslivskriminalitet

Etat	Kontroll og tilsyn	2024
Arbeidstilsynet	Antall tilsyn	1 380
Nav	Antall kontrollsaker opprettet	552
	Antall stedlige kontroller	488
Skatteetaten	Antall utvidede kontroller (lukkede og påbegynte)	5242
	<i>Herav antall avdekkingskontroller</i>	450
Samlet	Totalt antall kontroll og tilsyn	7662

Tabell 3.3 viser utvalgte reaksjoner og sanksjoner mot arbeidslivskriminalitet. Det kan ta tid å utrede og fatte vedtak, og resultatene må derfor ikke leses som en direkte følge av kontroller og tilsyn gjennomført i 2024.

Tabellen viser at a-krimssamarbeidet har resultert i en rekke reaksjoner og sanksjoner. Arbeidstilsynet ga en del færre reaksjoner i 2024 enn i 2023, som følge av både færre tilsyn innenfor arbeidslivskriminalitet og en lavere andel tilsyn med brudd. Antallet overtredelsesgebyr var også noe lavere i 2024 sammenlignet med året før, men beløpene har økt, i snitt med ca. 50 000 kroner per gebyr. Nav har ilagt et betydelig høyere antall gebyrer for manglende registrering i Aa-registeret i 2024 enn i 2023, og antall vedtak om feilutbetaling er også høyere enn de siste årene. Skatteetaten har avdekket høyere beløp på inntekt og merverdiavgift sammenlignet med fjoråret, og både antallet og andelen som er ilagt skjerpet tilleggsskatt, har økt. Dette antyder at dybdekontroller gir resultater i form av økt avdekking. Antall vedtak om bokføringspålegg og overtredelsesgebyr fra Skatteetaten har også økt sammenlignet med fjoråret.

Tabell 3.3. Utvalgte reaksjoner og sanksjoner mot arbeidslivskriminalitet

Etat	Reaksjon og sanksjon	2024
Arbeidstilsynet	Antall vedtak – pålegg	1 486
	Antall vedtak – pressmidler	585
	Antall vedtak – stans ved overhengende fare	120
	Antall vedtak – overtredelsesgebyr	171
	Beløp overtredelsesgebyr	19 432 000
Nav	Antall vedtak – feilutbetaling	121
	Samlet beløp i feilutbetalingsvedtak	24 943 000
	Antall vedtak – stans av ytelser	7
	Antall vedtak – gebyr om manglende registrering Aa-registeret	85
Skatteetaten	Totalt avdekket beløp utenom merverdiavgift (grunnlag) etter utvidet kontroll	645 356 000
	Totalt avdekket merverdiavgift (beregnet) etter utvidet kontroll	79 393 000
	Antall vedtak – med tilleggsskatt etter utvidet kontroll (andel skjerpet tilleggsskatt i parentes)	196 (46.4 %)
	Antall vedtak – bokføringspålegg etter utvidet kontroll (antall tvangsmulkt etter bokføringspålegg i parentes)	85 (39)
	Beløp tvangsmulkt etter bokføringspålegg fra utvidet kontroll	2 945 000
	Antall vedtak – med overtredelsesgebyr etter formalkontroll, personallistekontroll (andel overtredelsesgebyr av totalen på 724)	335 (46.3 %)
	Beløp overtredelsesgebyr etter formalkontroll - personallistekontroll	4 414 000
Antall vedtak – med formelle konsekvenser etter utvidet kontroll (andel formelle konsekvenser av totalen på 3750)	998 (26.6 %)	

Tabell 3.4 viser anmeldelser mot arbeidslivskriminalitet. Anmeldelsene kan være et resultat av kontroller og tilsyn fra tidligere år. Det finnes ikke tilgjengelig informasjon om politiets anmeldelser. Tabellen viser at de tre øvrige etater har anmeldt saker som omhandler arbeidslivskriminalitet. I 2024 anmeldte Arbeidstilsynet færre enn i 2023, mens Nav og Skatteetaten anmeldte flere.

Tabell 3.4. Antall anmeldelser mot arbeidslivskriminalitet

Etat	Anmeldelse	2024
Arbeidstilsynet	Antall anmeldelser	7
Nav	Antall anmeldelser	22
Skatteetaten	Antall anmeldelser etter utvidet kontroll	65
Samlet	Totalt antall anmeldelser	94

3.6.2 Informasjon og veiledning

Som nevnt gir de samarbeidende etatene informasjon og veiledning i kontroller og tilsyn, men dette gis også gjennom andre kanaler. Informasjon og veiledning gis særlig til utenlandske arbeidstakere og oppdragsgivere og forbrukere for å styrke deres evne og vilje til å redusere handlingsrommet for arbeidslivskriminalitet. Informasjon og veiledning gis til enkeltpersoner og virksomheter, til grupper og til større målgrupper.

Tabell 3.5 gir en oversikt over utvalgte resultater av informasjons- og veiledningstiltak i a-krimssamarbeidet i 2024. Kun aktiviteter med tallfestede resultater er inkludert i tabellen.

Tabellen viser at informasjon spres bredt og rekker ut til relevante målgrupper. Aktivitetene er redusert fra tidligere år på noen områder, men styrket på andre områder. Omfanget og resultatene av aktivitetene tilsier imidlertid at målgrupper for a-krimssamarbeidet har fått tilgang

til informasjon. De er dermed gitt mulighet til å øke sin kunnskap om rettigheter og plikter og hvordan de de kan unngå å bidra til arbeidslivskriminalitet ved kjøp av varer og tjenester.

A-krimssamarbeidet har styrket synlighet og tilstedeværelse i mediene og fremstår nå som særdeles godt med en PR score på 5.9. PR-score går fra - 10 til + 10, og vurderes ut fra vinkling av innhold, rekkevidde for det aktuelle mediet samt hvor stor rolle sentrene og de lokale samarbeidene spiller i oppslagene. Gjennomsnittlig PR-score gir derfor et totalinntrykk av hvordan disse framstår i mediebildet.

Tabell 3.5. Informasjon og veiledning i a-krimssamarbeidet 2024

Mottakere	Informasjon og veiledning	Beskrivelse	2024
Til enkeltpersoner - virksomheter	Servicesenter for utenlandske arbeidstakere	Tverretatlige sentre i fem byer, hvor arbeidstakere kan motta veiledning og ordne forhold for å kunne jobbe lovlig. I tillegg gir nettsiden gir informasjon om rettigheter og plikter på fem språk.	Antall henvendelser: 70 292
	Tettpå:	Samarbeid for å redusere etterspørselen etter useriøs arbeidskraft i byggebransjen. Tettpå: har avtaler med kommuner og banker, samt telefontjeneste og en robotisert utsending av informasjonsbrev til forbrukere.	Antall avtaler: 25 Antall telefoner: 6 500 Antall brev: 82 300
	Skatteetatens landsdekkende samarbeidsavtaler	Avtaler med store oppdragsgivere for å gi disse kunnskap om hvordan de kan velge seriøse leverandører.	Antall avtaler: 29
	Skatteattester	Opplysninger om leverandørers skatt og avgift. Gis via de landsdekkende samarbeidsavtalene slik at oppdragsgiverne blir bedre i stand til å vurdere om leverandører er seriøse.	Antall attester: 138 000
	Politiets næringslivs-kontakter	Samler inn, og formidler, kunnskap om trusselbildet, gir råd til utbyggere og er pådriver og tilrettelegger for samhandling mellom politi, kontrolletater, næringslivet og organisasjonene.	
	Medbyggerne	Prosjektsamarbeid mellom offentlig sektor, partene i arbeidslivet og byggebransjen i Vestfold og Telemark for et seriøst arbeidsliv.	Antall byggevarehus: 34 Antall sertifiserte: 267
Til grupper	Spleiselaget	Undervisningsopplegg i videregående skole for riktige valg i arbeidslivet. Det er samarbeid mot svart økonomi (SMSØ) som står bak Spleiselaget. Aktørene i SMSØ er YS, LO, NHO, KS, UNIO, Virke og Skatteetaten.	Antall elever: 20 861
Til mange	Registre over godkjente virksomheter	Registre for at oppdragsgivere og forbrukere kan finne godkjente tilbydere for tjenester der godkjenning er lovpålagt.	
	handlehvitt.no	Nettside for privatmarkedet initiert av Samarbeid Mot Svart Økonomi (SMSØ) for å fremme hvordan man gjør rett med tanke på skatt og avgift.	Antall visninger: 43 000
	spleiselaget.no	Nettside for å bidra til god informasjon om skatt og arbeidsliv for ungdom.	Antall visninger: 332 000
	knowyourrights.no	Nettside for utenlandske arbeidstakere om rettigheter og plikter i norsk arbeidsliv, oversatt til 13 språk.	Antall besøkende: 190 000
	medbyggerne.no	Nettside for interessenter i byggebransjen for å fremme hvitt arbeid og bekjempe arbeidslivskriminalitet.	Antall visninger: 366 000
	Kampanjer	Tettpå: Filmkampanjer SoME	Antall visninger: 5 000 000
Medieomtale	For å øke effekten av a-krimssamarbeidets arbeid, benyttes media proaktivt.	Antall oppslag: 595 PR-score: 5.9	

4 Vurdering av brukereffekter

4.1 Formålet med kapittelet

Formålet med dette kapittelet er å gi en vurdering av effekter av a-kriminnsatsen opp mot brukermålene for sentrale trusselaktører, utenlandske arbeidstakere og oppdragsgivere og forbrukere. Vurderingen baserer seg på tilgjengelig informasjon om endringer hos aktørgruppene.

4.2 Vurdering av brukereffekter på sentrale trusselaktører

Hovedinnsatsen i a-krimisamarbeidet skal rettes mot sentrale trusselaktører. Formålet med innsatsen er at aktørene skal få sin kapasitet og intensjon betydelig redusert. Innsatsen skal også hindre andre trusselaktører i å bygge kapasitet.

Innsatsen mot sentrale trusselaktører kjennetegnes av kontroller og tilsyn og medfølgende reaksjoner og sanksjoner som skal føre til at aktørenes kapasitet reduseres. Dette innebærer at avdekkede lovbrudd må få konsekvenser, herunder at aktørene straffefølges og krav innkreves. Økonomisk gevinst utgjør en sentral motivasjonsfaktor for arbeidslivskriminalitet.

For å vurdere endringer i kapasitet og intensjon hos sentrale trusselaktører, benyttes indikatorer på straffefølgelse og innkreving for a-kriminnsatsen i stort. Hovedføringen i a-krimisamarbeidet er at innsatsen skal rettes mot sentrale trusselaktører, og det er derfor rimelig å anta at straffefølgelse og innkreving som følge av a-krimisamarbeidet hovedsakelig vil treffe sentrale trusselaktører. Indikatorene er valgt ut etter hva som er mulig å tallfeste. Det finnes informasjon om strafferettslige reaksjoner på anmeldelser fra Arbeidstilsynet, Nav og Skatteetaten. Politiet avdekker og mottar anmeldelser som angår arbeidslivskriminalitet, etterforsker disse, herunder ved bruk av tvangsmidler, og sørger for rettskraftige avgjørelser mot de som begår lovbrudd. Det finnes imidlertid ikke tilgjengelig informasjon om strafferettslige reaksjoner på politiets egne anmeldelser. For innkreving finnes det informasjon om skatte- og avgiftskrav knyttet til utlegg, arrest, erstatninger og konkurs som følge av saker fra a-krimisentrene og tidvis fra enkelte lokale a-krimisamarbeid. Videre betales det inn betydelige beløp etter dialog. I 2024 er det registrert at det er innbetalt beløp på 75 millioner kroner etter dialog. Beløp innbetalt etter dialog må imidlertid følges opp manuelt, og det finnes dermed ikke konsis informasjon om disse beløpene som kan følges over tid. Da det generelt er utfordrende å vurdere effekter av innsats mot aktører som forsøker å skjule sine handlinger, samt at effekten av etatenes innsats påvirkes av mange og sammensatte forhold, vil tilgjengelig informasjon kun gi et begrenset bilde av endringer i sentrale trusselaktørers kapasitet og intensjon.

Tabell 4.1 viser tilgjengelige indikatorer for å vurdere sentrale trusselaktørers kapasitet og intensjon for arbeidslivskriminalitet. Det kan ta tid å utstede strafferettslige reaksjoner og kreve inn beløp, og tabellen kan derfor vise effekter av innsats fra tidligere år. Tabellen viser at flere av etatenes anmeldelser ikke fører til strafferettslig reaksjon. Blant Arbeidstilsynets anmeldelser etter a-krimtilsyn i perioden 2020-2024, ble åtte saker avgjort med strafferettslig reaksjon i 2024. Dette utgjør litt over halvparten av sakene avgjort dette året. Det er en liten nedgang i antall avgjorte strafferettslige reaksjoner i saker anmeldt av Nav i 2024 sammenlignet med 2023, men andelen er likevel høyere enn i 2023. Når det gjelder anmeldelser fra Skatteetaten, er det en økning i antall anmeldelser avgjort med strafferettslige reaksjoner sammenlignet med fjoråret. Økningen skyldes hovedsakelig en økning av antall reaksjoner med ubetinget fengsel over 6 måneder. Andelen henleggelse er fortsatt høy, på rundt 44 prosent. Angående

innkreving som følge av saker fra sentrene og lokale a-krimssamarbeid, er det noe redusert innkreivingsbeløp sammenlignet med fjoråret. Dette skyldes hovedsakelig et lavere beløp på konkursbegjæringer.

Tabell 4.1. Indikatorer på sentrale trusselaktørers kapasitet og intensjon for arbeidslivskriminalitet

Etat	Indikator	2024
Arbeidstilsynet	Antall anmeldelser innenfor arbeidslivskriminalitet avgjort med strafferettslig reaksjon (andel strafferettslige reaksjoner av totale reaksjoner, i parentes)	8 (53 %)
	Antall tilsyn innenfor arbeidslivskriminalitet med reaksjon innfridd	581
Nav	Antall anmeldelser avgjort med strafferettslig reaksjon (andel strafferettslige reaksjoner av totale reaksjoner, i parentes)	8 (67 %)
	Innspart beløp i feilutbetalingssaker knyttet til arbeidslivskriminalitet	435 600
Skatteetaten	Antall anmeldelser avgjort med strafferettslig reaksjon (andel strafferettslige reaksjoner av totale reaksjoner, i parentes)	36 (56 %)
	Antall sikret ved utlegg, arrest og erstatningskrav og krav som grunnlag for konkursbegjæringer - i saker som har sitt utspring fra a-krimssentre og lokale a-krimssamarbeid	363
	Beløp sikret ved utlegg, arrest og erstatningskrav og krav som grunnlag for konkursbegjæringer - i saker som har sitt utspring fra a-krimssentre og lokale a-krimssamarbeid	108 946 000

Høy opplevd oppdagelsesrisiko anses å bidra til å redusere arbeidslivskriminalitet, fordi aktørene antas å vurdere gevinsten opp mot risikoen for å bli oppdaget og påfølgende straff. Opplevd oppdagelsesrisiko blir ofte målt gjennom spørreundersøkelser i aktuelle målgrupper. Skatteetatens undersøkelse om etterlevelse, rapportering og oppdagelsesrisiko (SERO) måler den opplevde sannsynligheten for at skattemyndighetene oppdager det dersom en virksomhet i bransjen unnlater å rapportere inn alle skatter og avgifter. Andelen som opplever høy sannsynlighet for å bli oppdaget, har steget fra 65 prosent i 2016 til 78 prosent i 2024.

Tabell 4.2 viser tilgjengelige indikatorer relatert til næringslivets opplevelse av handlingsrommet for unndragelse av skatt og avgift. Med unndragelse menes her tilfeller hvor virksomheter med vilje gir uriktige eller ufullstendige opplysninger om faktiske forhold som har betydning for fastsettelse av skatt og/eller avgift. Resultatene er hentet fra Skatteetatens spørreundersøkelse om unndragelser av skatt og/eller avgift (Skrim-undersøkelsen). Undersøkelsen ble gjennomført for første gang i 2024. Tabellen viser at over 50 prosent opplever at det er vanskelig å unndra, og over 50 prosent opplever at oppdagelsesrisikoen ved unndragelser er høy.

Tabell 4.2. Indikatorer på næringslivets opplevelse av handlingsrommet for arbeidslivskriminalitet. Kilde: Skrim-undersøkelsen 2024

Indikator	2024
Hvor vanskelig tror du det er å unndra skatt og/eller avgift i din bransje? (Andel virksomheter som har svart ganske vanskelig og svært vanskelig)	53 %
Dersom en virksomhet i din bransje unndrar skatt og/eller avgift, hvor sannsynlig tror du det er at dette blir oppdaget? (Andel virksomheter som har svart ganske sannsynlig og svært sannsynlig)	53 %
Dersom en virksomhet i din bransje blir oppdaget i å unndra skatt og/eller avgift, hvor sannsynlig mener du det er at virksomheten blir straffet? (Andel virksomheter som har svart ganske sannsynlig og svært sannsynlig)	64 %

I tillegg til informasjonen over har a-krimsentrene og lokale a-krimssamarbeid anslått virkningen av deres innsats på sentrale trusselaktørers kapasitet og intensjon på en skala fra 1 til 5 der 1=ingen virkning og 5=svært god virkning. I 2024 vurderer de innsatsen i gjennomsnitt til 4, og vurderingene er dermed på tilsvarende nivå som året før. Sentrene og de lokale a-krimssamarbeidene trekker frem blant annet tett oppfølging av trusselaktørene, gjerne med gjentagende kontroller og tilsyn over tid, og det å ha et tett samarbeid mellom etatene som gode vilkår for å få redusert kapasitet og intensjon.

4.3 Vurdering av brukereffekter på utenlandske arbeidstakere

Formålet med innsatsen rettet mot utenlandske arbeidstakere er at de skal være satt i stand til å ivareta sine rettigheter og oppfylle sine plikter. Innsatsen skal føre til at utenlandske arbeidstakere har kunnskap om rettigheter og plikter, tillit til norske myndigheter, lovlige lønns- og arbeidsvilkår, at de er korrekt registrert i påkrevde registre, innrapportert med korrekte opplysninger, og at de ikke misbruker tillatelser og offentlige stønader.

Tabell 4.3. viser antall arbeidstakere som kan ha blitt berørt av Arbeidstilsynets tilsyn og reaksjoner innenfor arbeidslivskriminalitet. Om lag 560 virksomheter med totalt ca. 7 800 registrerte arbeidstakere har iverksatt tiltak for å ivareta arbeidstakeres rettigheter som følge av slike tilsyn og reaksjoner. Det tas forbehold om at antallet arbeidstakere baserer seg på registrering i Aa-registeret og kan være heftet med feilkilder. Antallet omfatter både norske og utenlandske arbeidstakere.

Tabell 4.3: Indikator på at utenlandske arbeidstakere er satt i stand til å ivareta sine rettigheter og oppfylle sine plikter

Indikator	2024
Antall arbeidstakere i virksomheter som har innfridd reaksjoner fra Arbeidstilsynet (avrundet)	7 800

A-krimsentrene og lokale a-krimssamarbeid har anslått virkningen av deres innsats mot utenlandske arbeidstakeres rettigheter og plikter, på en skala fra 1 til 5 der 1=ingen virkning og 5=svært god virkning. For 2024 vurderer de denne skåren i gjennomsnitt til 3, altså middels måloppnåelse. Dette er på samme nivå som året før. De trekker blant annet frem at vedtak rettet mot arbeidsgivere har god effekt på arbeidstakernes rettigheter, at informasjon fra flere etater kan benyttes for å verifisere lønns- og arbeidsvilkår og registreringer, og at etatene som regel får gitt informasjon til arbeidstakerne under kontroller og tilsyn. Språkbarrierer kan imidlertid være en hindring for god kommunikasjon. Man vet heller ikke i hvilken grad informasjonen blir brukt.

Tabell 4.4 viser utvalgte resultater på indikatorer for næringslivets vurdering av hvor vanlig eller uvanlig de opplever ulike regelverksbrudd i sin bransje. Resultatene er hentet fra Skatteetatens undersøkelse om etterlevelse, rapportering, oppdagelsesrisiko og tillit (SERO). I 2024 er det høyest andel som mener at brudd på regler om helse, miljø og sikkerhet (HMS) var svært eller ganske vanlig, med til sammen 22 prosent. Andelen er imidlertid redusert fra 2023, da andelen var 29 prosent. Det er 20 prosent som opplever at brudd på bestemmelser om lønnsvilkår er vanlig. Dette er på samme nivå som de to årene før, etter en liten nedgang fra undersøkelsene i 2020 og 2021. Omtrent like mange mener at brudd på innleiebestemmelsene er vanlig, en andel som var to prosentpoeng lavere enn i 2023. Videre mener 14 prosent at svart arbeid er vanlig. Denne andelen er fire prosentpoeng lavere enn i 2023, og også lavere enn tidligere år. Andelen som mener at brudd på trygdeytelser er vanlig i 2024, er på 13 prosent, som er på

nivå med de to foregående årene. Kun ni prosent mener at brudd på oppholds- eller arbeidstillatelse er vanlig, etter en nedgang fra 13 prosent i 2023.

Tabell 4.4: Indikatorer på næringslivets opplevelse av ulike regelverksbrudd. Andel virksomheter som har svart ganske eller svært vanlig. Kilde: SERO, 2024

Indikator	2024
Brudd på HMS-regler	22 %
Brudd på bestemmelser om lønnsvilkår	20 %
Brudd på bestemmelser om innleie	19 %
Svart arbeid	14 %
Brudd på bestemmelser om trygdeytelser	13 %
Bruk av arbeidere uten lovlig oppholds- eller arbeidstillatelse	9 %

4.4 Vurdering av brukereffekter på oppdragsgivere og forbrukere

Formålet med innsatsen mot oppdragsgivere og forbrukere er at de ikke skal bidra til arbeidslivskriminalitet ved kjøp av varer og tjenester. Hovedinnsatsen mot brukermålet gjennomføres i etatenes linjer og skal føre til at oppdragsgivere og forbrukere har tilgang på informasjon, kunnskap om hva som kjennetegner manglende etterlevelse, at de ikke aksepterer handel med kriminelle, og at de kjenner konsekvensene av å medvirke til arbeidslivskriminalitet.

For å vurdere innsatsen mot oppdragsgivere og forbrukere, benyttes resultater fra spørreundersøkelser i næringslivet og blant forbrukere, samt a-krimsentrenes og de lokale a-krimssamarbeidenes egenvurdering av innsatsen.

Tabell 4.5 viser utvalgte resultater fra spørreundersøkelser. Tabellen viser at aksepten for svart arbeid er lav, få opplever etterspørsel etter svart arbeid, og få oppgir at de selv har kjøpt svart arbeid. 22 prosent kjenner imidlertid andre som har kjøpt svart arbeid. Både andelen som aksepterer og andelen som oppgir å kjøpe svart, er redusert over tid.

Tabell 4.5. Tilgjengelige indikatorer knyttet til om oppdragsgivere og forbrukere bidrar til arbeidslivskriminalitet. Kilder: DFØs anskaffelsesundersøkelse 2024, SMSØs forbrukerundersøkelse om svart arbeid 2024, Skatteetatens undersøkelse av landsdekkende samarbeidsavtaler 2024, Skrim-undersøkelsen 2024

	Indikator	2024
Anskaffelsesundersøkelsen (offentlig sektor)	Hvor ofte ivaretar virksomheten kontraktsoppfølging ved å gjennomføre følgende oppgaver: Kontroll av lønns- og arbeidsvilkår der det er relevant. Gjennomsnitt på en skala der 1 = aldri, 2 = sjeldent, 3 = av og til, 4 = ofte og 5 = alltid.	3.3
Forbrukerundersøkelsen om svart arbeid	Har du i løpet av de to siste årene kjøpt svart arbeid? (Andel forbrukere som har svart ja)	6 %
	I hvilken grad synes du det er akseptabelt å kjøpe eller tilby svart arbeid? (Andel forbrukere som har svart alltid (5) eller 4)	8 %
	Kjenner du noen i din familie, kollegaer, naboer, venner eller andre som i løpet av de siste to årene har kjøpt svart arbeid? (Andel forbrukere som har svart ja)	22 %
Undersøkelse - landsdekkende samarbeidsavtaler	«Samarbeidsavtalen bidrar til avvisning/utestenging av useriøse aktører» (Andel oppdragsgivere som har svart helt enig eller enig)	100 %
Skrim-undersøkelsen	I min bransje er det sosialt akseptabelt å unndra skatt og/eller avgift. (Andel virksomheter som har svart stor eller svært stor)	6 %
	I hvilken grad opplever du at kunder i din bransje etterspør svart arbeid, varer eller tjenester? (Andel virksomheter som har svart stor eller svært stor)	3 %
	I hvilken grad opplever du at næringsaktører i din bransje arbeider for å redusere muligheten til å unndra skatt og/eller avgift? (Andel virksomheter som har svart stor eller svært stor)	21 %

A-krimsentrene og lokale a-krimssamarbeid har anslått virkningen av deres innsats mot oppdragsgivere og forbrukere på en skala fra 1 til 5 der 1=ingen virkning og 5=svært god virkning. De vurderer innsatsen i gjennomsnitt til 3 i 2024, noe som indikerer at også innsatsen som gjøres i sentrene og lokale a-krimssamarbeid har betydning for målgruppen.

5 Vurdering av samfunnseffekt

5.1 Formålet med kapittelet

Innsatsen overfor sentrale trusselaktører, utenlandske arbeidstakere, og oppdragsgivere og forbrukere skal føre til redusert arbeidslivskriminalitet. Formålet med dette kapittelet er å vurdere samfunnseffekten av a-kriminnsatsen ved å vurdere tilstanden og tilgjengelige indikatorer på utvikling av omfanget.

5.2 Vurdering av tilstanden på arbeidslivskriminalitet

Arbeidslivskriminalitet representerer en betydelig utfordring for arbeidstakere, virksomheter og samfunnet, og har alvorlige konsekvenser. Det brytes en rekke lover, og kriminaliteten utføres både i organisert form og av enkeltaktører. Utøvere som begår arbeidslivskriminalitet, er også knyttet til andre kriminalitetsformer. Vurderingen av tilstanden på arbeidslivskriminalitet er basert på informasjon fra a-krimssamarbeidet, samt Økokrims trusselvurdering fra 2024 og NTAES sine rapporter *Når lønnen uteblir* og *Registermanipulasjon* fra 2024. Informasjonen på a-krimområdet speiler hvilke bransjer etatene, a-krimsentrene og lokale a-krimssamarbeid har prioritert å kontrollere. Erfaringene fra a-krimssamarbeidet er at det stort sett er de samme typene lovbrudd som går igjen fra år til år. Modus vil kunne endre seg noe, ut fra blant annet kontrolltrykk, men også endringer i økonomisk situasjon og teknologisk utvikling.

Informasjonsgrunnlaget peker på en rekke ulike lovbrudd innenfor arbeidslivskriminalitet der følgende kan trekkes frem: svart avlønning, bruk av fiktive fakturaer og fiktive arbeidsforhold, uoppgitt omsetning, underbetaling, lønnsstyveri, Nav-bedrageri og brudd på arbeidsmiljøregelverket. I Økokrims trusselvurdering er det trukket frem at sentrale trusselaktører og gjengangere begår skatte- og avgiftskriminalitet, konkursvirksomhet og fiktiv fakturering. Bransjene hvor det rapporteres om arbeidslivskriminalitet, er hovedsakelig bygg og anlegg, servering, transport, sesongarbeid, fiskeri- og havbruksnæringen og bilpleie. Dette er alle arbeidsintensive bransjer med blant annet lave kompetansekrav, utstrakt bruk av enkeltpersonforetak, og hvor det benyttes en stor andel ufaglært, midlertidig og utenlandsk arbeidskraft.

Økokrims trusselvurdering og NTAES' rapport om lønnsstyveri fremhever hvordan utenlandske arbeidstakere i disse arbeidsintensive bransjene er mer sårbare for utnyttning enn norskfødte arbeidstakere. Dette skyldes blant annet språkutfordringer, lite eller ingen utdanning, og at mange av arbeidstakerne har lite kjennskap til norsk regelverk, rettigheter og plikter. Det rapporteres også om kriminalitetsutfordringer knyttet til oppsøkende håndverkervirksomhet med utenlandske arbeidstakere. Det er gjerne eldre personer som blir utsatt for bedragerier i forbindelse med at de får tilbud om tjenester som utvending vask, håndverkertjenester og steinlegging.

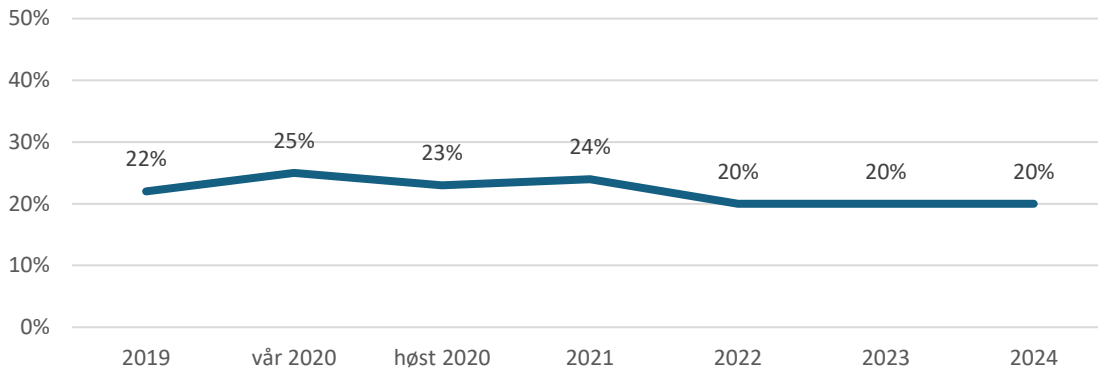
Informasjonsgrunnlaget viser at arbeidslivskriminalitet er en særlig kompleks kriminalitetsutfordring med bransjeoverskridende modus. I tillegg er det koblinger til kriminelle nettverk i mange av de bransjene der det tradisjonelt er rapporteringer om arbeidslivskriminalitet. NTAES' analyse av registermanipulasjon viser at aktørene som begår lånebedrageri, også er involvert i lovbrudd knyttet til arbeidslivskriminalitet.

5.3 Vurdering av utvikling av arbeidslivskriminalitet

Denne årsrapporten har fremhevet at a-krimsentrene og lokale a-krimssamarbeid har levert godt i 2024. Det er godt samarbeid mellom sentrene og etatenes linjer der etatens linjer sikrer prioritering. Felles nasjonal innsats i 2024 har gitt økt kunnskap, ført til mer deling av kunnskap mellom sentrene og styrket samarbeidet med relevante offentlige aktører. Det er noen færre tilsyn og kontroller, men beløpene på avdekking og sanksjonering har økt. Målgrupper har fått tilgang til informasjon, og dermed gitt mulighet til å øke sin kunnskap. I tillegg er a-krimsentrenes synlighet og tilstedeværelse i mediene styrket og fremstår nå som særdeles god. Dette kan øke den opplevde oppdagelsesrisikoen og gi ønskede effekter. Arbeidslivskriminalitet er imidlertid en kompleks kriminalitetsutfordring med bransjeoverskridende modus. Kriminaliteten er ikke direkte observerbar, og omfanget påvirkes av mange og sammensatte forhold. Det gjør at det er utfordrende å etablere gode indikatorer på utviklingen av omfanget.

Spørreundersøkelser kan benyttes for å få indikasjoner på respondenters opplevelser knyttet til arbeidslivskriminalitet, og hvordan disse opplevelsene endres over tid. Spørreundersøkelser er imidlertid forbundet med en rekke feilkilder som kan true både påliteligheten og validiteten til resultatene. Respondentenes opplevelse av kriminalitet kan for eksempel være et resultat av hvor synlig eller skjult kriminaliteten er, fremfor et reelt bilde av kriminaliteten. Det er likevel sentralt å følge med på respondenters opplevelse da opplevelser kan påvirke atferd. Hvis kriminalitet oppleves som enkelt eller vanlig i egen bransje, kan det øke sjansen for at flere begår lovbrudd. Hvis kriminalitet oppleves som uvanlig, kan dette skape større motstand mot å begå lovbrudd.

I SERO blir det spurt om næringslivets opplevelse av hvor vanlig arbeidslivskriminalitet er i egen bransje. Figur 5.1 viser resultatene fra undersøkelsen.

Figur 5.1 Indikator på opplevelsen av omfanget av arbeidslivskriminalitet «Hvor vanlig eller uvanlig er arbeidslivskriminalitet i din bransje?» Andel som har svart ganske eller svært vanlig. Kilde: SERO 2019-2024

Figuren viser at andelen respondenter som opplever at arbeidslivskriminalitet er ganske vanlig og svært vanlig i sin bransje, har holdt seg stabil på 20 prosent de siste tre år. Resultatene tyder dermed på at det opplevde omfanget av arbeidslivskriminaliteten har holdt seg stabilt i årene etter covid-19 pandemien. Arbeidslivskriminalitet er imidlertid, og som nevnt, et komplekst fenomen. Kriminaliteten kan krysse både bransjer og grenser, og aktørene forsøker å skjule sine handlinger. Dette gjør at kriminaliteten kan være utfordrende å observere for næringslivet.